

Y. Congar, za W. Vischerem i innymi nazywa *pars pro toto*²¹. Zgodnie z tą ideą ludzkość jest wybrana dla całego świata, by składać Bogu hołd chwały za dzieło stworzenia; Izrael jest wybrany dla całej ludzkości, by być jej kapłanem przed Bogiem; mała „Reszta” wiernych Przymierzu stała się spadkobiercą obietnic Bożych danych całemu Izraelowi; poszczególne zgromadzenia świąteczno-liturgiczne w Jerozolimie w mistyczny sposób uobecniają całego Izraela przed obliczem Jahwe²². K. Rahnner ujmuje to podobnie: w Starym Testamencie pojedyncze zgromadzenie liturgiczne, pojedyncza wspólnota synagoga czy inna, najbardziej zaś tzw. *święta Reszta* Izraela oznaczała nie część składową ludu Bożego, lecz reprezentatywne ujawnienie się („repräsentatives Inerscheinungstreten”) tego ludu jako całości. W tej części obecna była całość²³. Ta cząstka była jakby streszczeniem całości, można również powiedzieć: jej realnym symbolem, który oznacza i urzeczywistnia to, co symbolizuje. W pewnym sensie poszczególne *qahal* liturgiczne oznaczały i urzeczywistniały całość ludu wybranego. To samo można powiedzieć o naszych współczesnych zgromadzeniach liturgicznych: są one najbardziej doświadczalnym, w pewnym wymiarze najdoskonalszym urzeczywistnieniem się Kościoła, jego „streszczeniem” i epifanią wobec świata. Dla pełniejszego ukazania tej prawdy należałoby jeszcze m.in. prześledzić zgromadzeniowo-liturgiczny sens nowotestamentalnego słowa *ekklesia*, co jednak przekraczałoby ramy niniejszego artykułu.

Lublin

KS. KONRAD WALOSZCZYK

Tomasz Jelonek

RODZAJE NOWOTESTAMENTALNEJ TYPOLOGII MOJŻESZ — CHRYSZTUS

Nowy Testament wiele miejsca poświęca postaci Mojżesza¹. Mamy w Nowym Testamencie dzieje Mojżesza, mamy ślady legendy o Mojżeszcu, Nowy Testament nawiązuje do oczekiwań na powtórne przyjście Mojżesza. Przede wszystkim jednak mamy w Nowym Testamencie

²¹ Wydaje się, że — nieco inaczej niż Congar — K. Rahnner rozumie to sformułowanie tylko jako pewną zasadę lingwistyczną, *Episkopat und Primat*, Freiburg i. Br. 1963, s. 23.

²² Y. Congar, *Vaste monde ma paroisse*. Les éditions Temoignage Chrétien, 1966, s. 21—23.

²³ *Zur Theologie der Pfarre*, s. 31. Podobnie w: *Episkopat und Primat*, dz. cyt., s. 23—24.

¹ Por. T. Jelonek, *Postać Mojżesza w Nowym Testamencie*, RuBib, 2—3 (1973) 107—110.

typologię Mojżesz — Chrystus. Przeważająca większość tekstów mówiących o Mojżeszu i aluzji do jego postaci, rozsianych na kartach Nowego Testamentu, buduje bogatą typologię Mojżesz — Chrystus. Ze względu na tę typologię i jej wagę tak wiele uwagi Nowy Testament poświęca postaci Mojżesza.

Dzieje Mojżesza w Nowym Testamencie pisane są pod kątem porównania Mojżesza z Chrystusem, a nawet wprost dla podkreślenia nauki o Chrystusie, antytypie Mojżesza. Nowy Testament przypomina wiele faktów związanych z Mojżeszem. Są to na przykład podwyższenie węża na pustyni (J 3, 14n), manna (J 6, 32), oraz promieniowanie twarzy Mojżesza (2 Kor 3, 7. 12 n). Przypomnienie tych faktów wiąże się we wszystkich trzech wspomnianych miejscach z wyraźnym przeciwstawieniem Mojżesza Chrystusowi, prawa nadanego przez Mojżesza prawu Nowego Przymierza, znaczenia Mojżesza znaczeniu Chrystusa.

Podobnie typologii Mojżesz — Chrystus służy tradycja o Mojżeszu i nawiązywanie do oczekiwania jego powrotu, typologię Mojżesz — Chrystus uwzględniają nawet niektóre teksty, w których mowa jest o Mojżeszu ubocznie ze względu na autorstwo Tory, lub ze względu na prawo nadane przez Mojżesza.

Typologia zatem Mojżesz — Chrystus w Nowym Testamencie jest bardzo bogata. Dla lepszego jej usystematyzowania zajmijmy się rodzajami tej typologii. Przeprowadzimy kilka podziałów ze względu na różne zasady podziału.

Najpierw ze względu na stosunek Mojżesza i Chrystusa typologia Mojżesz — Chrystus może być typologią syntetyczną, typologią transpozycyjno progresywną i typologią antytypyczną.

Typologia syntetyczna² albo pozytywna podkreśla wspólne cechy Mojżesza i Chrystusa. Mojżesz jest typem Chrystusa w tym sensie, że znana czytelnikowi pozycja Mojżesza, czy jego dzieło, ma przedstawiciele i dzieło Chrystusa. Przykład takiej typologii znajdujemy w Hbr 3, 2, taką typologią jest typologia Łukaszowa³.

Typologia transpozycyjno progresywna polega na tym, że wprawdzie Mojżesz jako typ i Chrystus jako antytyp, leżą na tej samej linii, ale między typem i antytypem następuje zasadnicza transpozycja. Typologia transpozycyjna często łączy się i uzupełnia typologię syntetyczną. Tak jest dla przykładu w Hbr 3, 3—6. Po pozytywnym przyrównaniu Chrystusa do Mojżesza, autor wykazuje, że

² Por. A. Descamps, *Moïse dans les Évangiles et dans tradition apostolique*, w: *Moïse l'homme de l'Alliance*, praca zbiorowa, Desclée 1955, 171.

³ Łukaszowa typologia Mojżesz — Chrystus, nie uwzględniana w dotychczasowej literaturze przedmiotu, została opracowana przez autora niniejszego artykułu. Praca na ten temat została złożona w Redakcji *Analecta Cracoviensia* i tam ukaże się drukiem.

między pośrednikiem Starego Przymierza, a pośrednikiem Przymierza Nowego zachodzi transpozycja.

Typologia antytetyczna⁴ albo negatywna polega na przeciwstawieniu Mojżesza i Chrystusa. Odnosi się ona szczególnie do dzieł dokonanych przez obu pośredników. Tu można jako przykład przytoczyć antytezy z piątego rozdziału Ewangelii Mateusza, odnoszące się do prawa Mojżeszowego i do prawa Chrystusowego (Mt 5, 22. 28. 32. 34. 44). Podobnie jest ze sprawą manny (J 6, 32 n).

Te trzy rodzaje typologii pozwalają autorom Nowego Testamentu przedstawić Chrystusa jako pełnomocnika Bożego przy zawarciu Nowego Przymierza, wykazać zasadniczą wyższość Chrystusa, oraz naświetlić doskonałość Chrystusowego dzieła. Antyteza z Drugiego Listu do Koryntian (3, 15—18) wyraźnie pokazuje jak doskonałym jest dokonane w Duchu dzieło Chrystusa w porównaniu ze Starym Przymierzem.

Przechodzimy teraz do innego podziału typologii Mojżesz — Chrystus w Nowym Testamencie, podziału ze względu na sposób przedstawiania. Rozróżnić tu możemy typologię wyraźną i podtekstową.

Typologia wyraźna charakteryzuje się po pierwsze wyraźnym nawiązaniem do postaci Mojżesza, najczęściej z powołaniem się na jego imię, a po drugie porównaniem Chrystusa i Mojżesza dokonany *expressis verbis*. Taką jest typologia Listu do Hebrajczyków (3, 1—6) oraz J 1, 17.

Typologia podtekstowa pozbawiona jest wyraźnego zaakcentowania, jest ona mimo to czytelna, zwłaszcza przy wnikliwszej lekturze. Była ona bardziej czytelna dla bezpośrednich odbiorców Nowego Testamentu, gdyż mieli oni z autorami wspólny klimat myślowy, którego nam, przynajmniej bez specjalnego studium, często brakuje.

Przy typologii podtekstowej autor pisze o Chrystusie, ale przedstawiając Chrystusa korzysta z kliszy odnoszącej się do Mojżesza. Odwrotną stroną typologii podtekstowej jest sytuacja, gdy autor opowiada o Mojżesz, a celem opowiadania jest przekazanie informacji o Chrystusie. W tym wypadku w rysach Mojżesza można odczytać rysy Chrystusa. W tym leży uzasadnienie faktu, że tak wiele autorów Nowego Testamentu mówią o samym Mojżesz. Odnosi się to szczególnie do mowy Szczepana (Dz 7, 17—44), oraz Listu do Hebrajczyków (11, 23—29).

Typologię Mojżesz — Chrystus możemy także rozdzielić ze względu na treść. W tym wypadku każdy odcień znaczeniowy, jaki poszczególni autorowie zawierają w swym porównaniu Mojżesza i Chrystusa, mógłby stanowić odrębny rodzaj typologii. Takie jednak rozbijanie całości na części miałyby się z celem klasyfikacji, w której chodzi

⁴ Por. A. Descamps, dz. cyt., 171; G. Friedrich, *prophētēs*, ThWNT, 6, 848.

o systematyzację. Dlatego ograniczymy się do dwu tylko rodzajów typologii ze względu na jej treść.

Pierwszym rodzajem będzie typologia w kontekście cierpienia. Mojżesz jest typem Jezusa cierpiącego, albo lepiej Jezusa, który przez cierpienie i śmierć stał się pośrednikiem Nowego Przymierza. Taką typologię znajdujemy w mowie Szczepana i w całym dziele św. Łukasza. Innym rodzajem typologii jest typologia uwzględniająca kontekst chwalebny. Mojżesza jako typ opromienia chwała jego posłannictwa, Chrystus występuje w chwale zmartwychwstania, przez które w pełni jest antytypem Mojżesza. Taką typologię wprowadzą List do Hebrajczyków.

Osoba i dzieło Mojżesza są nierozłączne, razem stapiają się w bogatej w treść postaci Mojżesza, razem służą typologii. Typologia Mojżesz — Chrystus raz uwzględnia zagadnienie od strony osobowej, osoba Mojżesza jest typem osoby Chrystusa. Innym razem mamy podejście od strony faktów czy sytuacji. Dzieło Mojżesza, Mojżesz jako działający w czymś lub przez coś jest typem zbawczego dzieła Chrystusa. W mowie Szczepana mamy typologię osoby, w Ewangelii Mateusza sama konstrukcja literacka⁵ przedstawia typologię Tory. Mojżesz prawodawca Starego Testamentu jest typem Chrystusa, prawodawcy Nowego Przymierza.

Typologią sytuacji jest typologia Wyjścia na przykład w 1 Kor 10. Mojżesz wyprowadzający z Egiptu jest typem Chrystusa.

Mamy zatem podział szeroko pojętej typologii Mojżesz — Chrystus na typologię personalną (osoby) i typologię sytuacji. Ta ostatnia obejmuje typologię Tory i typologię Wyjścia. Typologia sytuacji zalicza się do typologii Mojżesz — Chrystus tylko wtedy, gdy dana sytuacja rozważana jest w związku z osobą działającą. W teologii św. Pawła rozważania o Prawie Starego Przymierza najczęściej nie uwzględniają osoby Mojżesza jako prawodawcy i dlatego nie mamy tam typologii Mojżesz — Chrystus.

Zbierając raz jeszcze wprowadzone w powyższych rozważaniach rodzaje typologii Mojżesz — Chrystus w Nowym Testamencie, możemy wyróżnić:

- ze względu na stosunek Mojżesza do Chrystusa:
 - typologię syntetyczną,
 - typologię transpozycyjno progresywną,
 - typologię antytetyczną;
- ze względu na sposób przedstawienia:
 - typologię wyraźną,
 - typologię podtekstową;
- ze względu na treść:
 - typologię w kontekście cierpienia,

⁵ Por. J. Kudasiewicz, *Harmonia obydwu Testamentów*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne KUL, 10, 1 (1963), 65 nn.

- typologię w kontekście chwały;
- ze względu na samą osobę lub dzieło:
 - typologię personalną (osoby),
 - typologię sytuacji (Tora, Wyjście).

Jak widzimy Nowy Testament ma wiele sposobów podejścia i przedstawienia typologii Mojżesz — Chrystus, kryją one bardzo głębokie pouczenie o Chrystusie i stąd ich wielkie znaczenie dla chrystologii Nowego Testamentu.⁶

Kraków

TOMASZ JELONEK

Ks. Feliks Szreder CR

ŚWIĘTY JÓZEF A ZJEDNOCZENIE HIPOSTATYCZNE

Wielki rozwój mariologii w ostatnich czasach spowodował, że zwrócono baczniejszą uwagę na postać św. Józefa, Oblubieńca Maryi i pierwszego jej sługi. Św. Józef staje się obecnie przedmiotem bogatej i wnikliwej refleksji teologicznej. Wśród zagadnień, które współczesna józefologia chce rozwiązać, niemałe miejsce zajmuje także problem stosunku św. Józefa do zjednoczenia hipostatycznego. Czy św. Józef należy do porządku hipostatycznego, tak jak Maryja, Matka Jezusa? Sformułowanie tej przynależności dołączyłoby do jego przywilejów dalszą rację, która by również pozwoliła wejrzeć w tajemnicę jego osobowości, zrozumieć lepiej jego świętość, jego rolę w historii zbawienia.

Aby rozwiązanie tego problemu oprzeć na właściwych podstawach, trzeba najpierw określić i rozróżnić pojęcia, ustalić terminologię. Przede wszystkim wchodzi tu w grę pojęcia unii hipostatycznej i porządku hipostatycznego.

Według nauki objawionej, sformułowanej na soborach kościelnych¹, w zjednoczeniu hipostatycznym występują: jedność Osoby, którą jest Syn Boży — dwie natury, Boska i ludzka — zjednoczenie substancjalne tych dwóch natur w tej jednej Osobie. To zjednoczenie nie powoduje żadnej zmiany w Bóstwie, nie zmienia natur, nie tworzy jakiejś trzeciej wypadkowej natury. Tajemnica Wcielenia jest wspólnym dziełem Osób Trójcy Świętej, a przypisuje się je Duchowi Św. W tym samym momencie dokonało się w łonie Maryi poczęcie ciała,

⁶ Artykuł jest fragmentem pracy licencjackiej nt. *Doniosłość typu Mojżesza dla chrystologii Nowego Testamentu*, pisanej na Wydz. Teol. w Krakowie pod kierunkiem O. Prof. Dr A. Jankowskiego OSB.

¹ Por. Sob. Efeski: Denz. — Schönmeier, 252—263; Sob. Chalcedoński. Denz. — Schönmeier, 300—302.